

Akit négyszer temettek

Derkovits Gyula útja a padlásszobából
egy elhanyagolt, gazos sírig

Kinek sok jószága van,
az rabolhat sokkal többet.
Akinék kevés jutott,
annak kevesére törnek.

S hogyha semmid sincs, bitang,
kotródj félre és dögölj meg!
Itt csak annak van joga
élni, kit a pénze fölvet.

(Heinrich Heine: *A világ rendje*)

Mindig elkésérítő látni egy hajdan szép, de gazdátlan, rommá vált épületet. Mindig elkésérítő látni, ha nemzeti kultúránk egy nagy alakjának a sírja hozzá méltatlan állapotban van.

Senki se vitatja, hogy Derkovits Gyula (1894–1934) korszakos jelentőségű festő volt, aki az 1920-as, 1930-as évek pezsgő, művészi megújulást kereső közegében az expresszionista, a kubista és a konstruktivista stílusjegyek ötvözésével egy teljesen egyéni piktúrát és grafikai életművet alkotott meg.

Zwickl András, a Nemzeti Galéria Derkovits-kutatója egy interjújában elárulta, hogy amikor külföldi művészettörténészeknek mutatják meg képtáruk kincseit, legtöbbször szomorúan tapasztalják, hogy a vendég ránéz a képre, majd egy nyugati mester nevét mondja ki, finoman jelezvén, hogy a magyar művész alkotását a nyugati provinciálisabb változatának tekinti. Amikor azonban Derkovits műveit mutatják meg a külföldről érkezett szakértőknek – állítja Zwickl –, felcsillan a szemük és elismerik, hogy Derkovits unikális jelenség az egyetemes művészettörténetben.

Mi, legtöbben, akik még a szocialista időkben nőttünk fel, felemás emlékeket őrzünk Derkovitscsal kapcsolatban. Igen-igen. A történelemkönyveinkben az 1514-es Dózsa-féle parasztfelkelést mindig Derkovits legendás *Dózsa-metszetsorozatának* valamelyik darabjával illusztrálták. Amikor lakbérhátralék miatt kilakoltatták a mosókonyhából átalakított padlásszobájából, megfestette híres *Végzés* című képét, mely Derkovitsot a feleségével, Dombay Viktóriával (Vikivel) ábrázolja, ahogy a kilakoltató végzést betűzik. Mit is festett még? – kotorászunk az emlékezetünkben, s jó esetben eszünkbe jut a *Három nemzedék* című festmény a falon függő Marx-portréval, a sokszor lírai, sokszor viszont vádirattal felérő munkásábrázolásai, az ún. terror-képei, ahol kakastollas csendőröket és földre zuhant éhezőket állít szembe.

Persze a baloldali ikonná vált Derkovits nemcsak társadalomkritikus, osztályharcos képeket festett, hanem – különböző korszakaiban – bibliai jeleneteket, bukolikus tájképeket, aktokat, a tehetősek világát groteszk fintorral kigúnyoló műveket, csendéleteket, *Mi ketten*-képein a férfi-nő viszonyt újszerűen megjelenítő kettős arcképeket, az anyaság örömét hirdető festményeket.

Mint tudjuk, egész életében szűkölködött, nyomorgott, s bár halálát hivatalosan a tüdőbetegségének tulajdonítja a halotti anyakönyv, valójában nem nagyon túlzott Bálint György újságíró, amikor éhenhalást emlegetett.

Hogy mi történt Derkovits halála után? Ez is egy érdekes történet.

Az igencsak rossz anyagi körülmények között lévő özvegy először az Új Köztemetőben temetteti el a férjét. 1937-ben jómódú műgyűjtők segítségével egy impozáns síremléket is állíttat. Medgyessy Ferenc, a későbbi kétszeres Kossuth-díjas szobrászművész készíti a sírkövön lévő mészdomborművet.

A felszabadulás után megnyílik a lehetőség, hogy Derkovits méltóbb, a művészi rangjának megfelelő helyre kerüljön. Viki áttemetteti a Kerepesi temető művészparcellájába. Akkor pedig, amikor megépül a Munkásmozgalmi Pantheon, Derkovits hamvait – a még ekkor is életben lévő özvegy jóváhagyásával – áthelyezik ide. (Harmadik áttemetés!) Mivel a Medgyessy Ferenc-megmintázta sírkő fölöslegessé válik, Viki lemond róla a Nemzeti Galéria javára.

A rendszerváltás után azonban fordul a kocka: ami korábban megtiszteltetés volt, stigmává kezd válni. Megindul az áttemetések sora. Derkovitsnak nincs leszármazottja. Tisztelői 2016-ban kezdeményezik, hogy újra a művészparcellába kerüljön. Minthogy a régi

helyét közben elfoglalták, a második sorban biztosítanak számára egy sírhelyet, s egy egyszerű fakeresztet tüntetik fel a nevét.

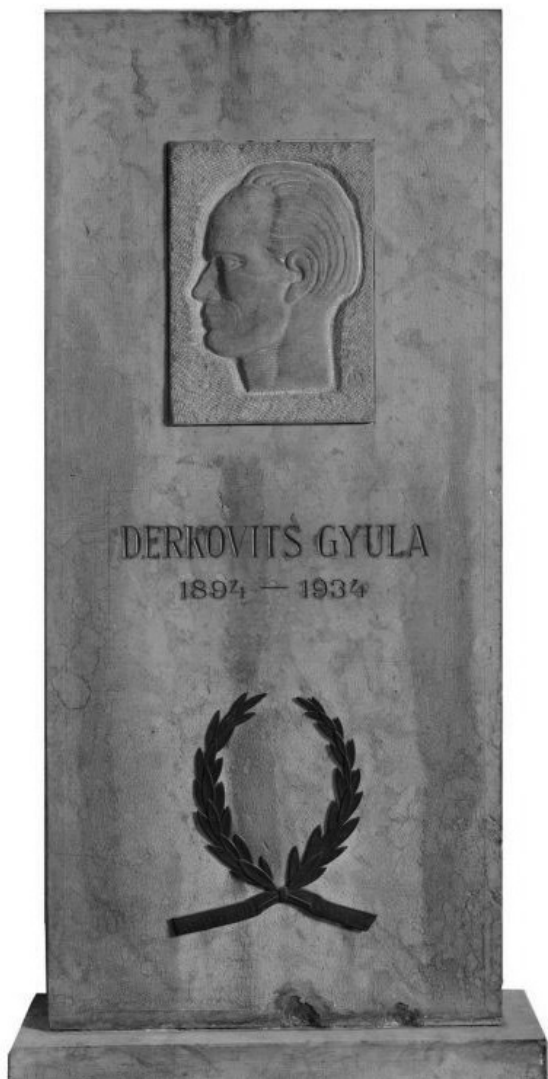
Milyen állapotban van Derkovits Gyula mostani, immáron negyedik sírja?

Az alábbi, nemrégiben készült fotó önmagáért beszél.

A kép forrása: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8b/Grave_of_Gyula_Derkovits_%2829-04-2023%29.jpg/800px-Grave_of_Gyula_Derkovits_%2829-04-2023%29.jpg

Főleg, ha összehasonlítjuk a Derkovits özvegye által megrendelt, s jelenleg a Nemzeti Galériában őrzött, egyébként a kiállított tárgyak között nem szereplő, tehát raktárban porosodó sírkövel:

A kép forrása: <https://mng.hu/mutargyak/derkovits-gyula-siremlek/>

Mint ahogy életében is sokszor került „vesztes pozícióba”, Derkovitsot mintha most is kisémmizték volna.

2019-ben feltette az internetre egy, a Nemzeti Sírkertben járt látogató a Derkovits-sír már akkor is elriasztó képét, és felvetette, hogy akkor, amikor az aukciókon tízmilliókat adnak Derkovits festményeiért, egy gazdag műgyűjtő miért nem áldoz arra, hogy a festő ne ilyen igénytelen sírban feködjön.

Ez alighanem kissé naiv óhaj volt. Mármint, hogy műgyűjtők ne műkincsbe fektessék vagyoniukat, hanem ilyesmibe.

De talán a Nemzeti Galéria megfontolhatná, hogy visszaadja a Medgyessy Ferenc által készített sírkövet. És esetleg a Nemzeti Örökség Intézete is tehetne azért, hogy a jelenlegi, tarthatatlan állapot megszűnjön. Vagy ez is csak egy jámbor óhaj volna? Olyasvalami, aminek nincs realitása?

Egy biztos: Derkovitsnak kiváló érzéke volt a groteszkhez. (Mint azt például az *Aukció*, a *Kávéházban* és a *Telefonáló* című festménye is bizonyítja.) Ám hogy olyan abszurd helyzet álljon elő, hogy van egy sírköve, de ezt a sírkövet egy múzeumban tárolják?! – ezen alighanem csak keserűen nevetne. Amúgy Derkovitsosan. Minden biztonnyal arra a következtetésre jutna, hogy ma sincs feltétlenül jobb világ, mint az ő idejében volt. Hogy egy híres tusrajzának címére utaljunk: nagyon úgy tűnik, hogy ennyi év elteltével sem fordult jobbra *A világ rendje*.